

พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง

ยุทธพงศ์ ปิ่นอนงค์

นิติกรชำนาญการพิเศษ

กลุ่มงานบริการวิชาการ 1 สำนักวิชาการ

1. ที่มาของกำลังพลสำรอง

กิจการกำลังพลสำรองถือกำหนดโดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 (สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า) ทรงเป็นพระบิดาแห่งกิจการกำลังพลสำรองของไทย กำหนดให้ทุกวันที่ 6 พฤษภาคมของทุกปีเป็นวันสำคัญของหน่วยงาน โดยได้ทรงริเริ่มกำลังพลสำรองไว้ช่วยแก้ปัญหาให้แก่ประเทศชาติ ทั้งในยามสงบ และยามสงคราม จึงเป็นรากฐานของการดำเนินการพัฒนาระบบกำลังพลสำรอง เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงให้กับประเทศชาติ ปัจจุบันอาศัยพระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการ กองทัพบก กองทัพไทย กระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2552 และต่อมาได้มีการเปลี่ยนชื่อเดิมของหน่วยบัญชาการกำลังพลสำรอง (นสร.) เป็นหน่วยบัญชาการรักษาดินแดน (นรด.) ตามมาตรา 17 ของพระราชกฤษฎีกาดังกล่าว โดยให้ทำหน้าที่วางแผน อำนวยการ ประสานงาน กำกับดูแลและดำเนินการเกี่ยวกับกิจการกำลังพลสำรองทั้งปวง กิจการสัสดี รวมทั้งปกครองบังคับบัญชาหน่วยทหารที่กระทรวงกลาโหมกำหนด มีผู้บัญชาการหน่วยบัญชาการรักษาดินแดนเป็นผู้บังคับบัญชารับผิดชอบ

กำลังพลสำรองถือเป็นกำลังยุทธศาสตร์ที่ทำให้กองทัพสามารถทำการรบได้อย่างต่อเนื่องยาวนาน ปัจจุบันนี้กรอบการดำเนินงานด้านดำเนินการพัฒนาระบบกำลังพลสำรองทุกเหล่าทัพมาก่อนแล้ว โดยมีกรอบการดำเนินงานเป็นช่วงเวลา ครั้งล่าสุดเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2555 จนถึง พ.ศ. 2559 มีผลโดยตรงต่ออำนาจทางทหารของชาติ ความมั่นคงของประเทศจำเป็นต้องอาศัยกำลังทหารเข้าทำหน้าที่ปฏิบัติงานในส่วนสำคัญของประเทศ ดังนั้นประเทศไทยตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันได้ตระหนักถึงความสำคัญในส่วนของกำลังพลที่ต้องเข้ามาปฏิบัติหน้าที่โดยคำนึงถึงองค์ประกอบที่เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้คุณภาพของกำลังพลนั้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการทำงานที่มีความเสี่ยงภัยต่อการรุกรานของศัตรู ทั้งในยามปกติและในยามสงคราม ดังนั้นรัฐบาลไทยมีความจำเป็นต้องปรับปรุงหลักสูตรการฝึกหัดนักศึกษาวิชาทหาร ให้ทันต่อสถานการณ์ปัจจุบัน เนื่องจากเห็นว่า สัดส่วนชายไทยที่เข้าเกณฑ์ทหาร มีจำนวนลดลงเรื่อย ๆ อย่างเห็นได้ชัด จากเดิมอยู่ในอัตราส่วน 10 คน ต่อ 1 คน หมายถึง กองทัพสามารถเลือกคนให้เข้ามารับใช้ชาติได้ 1 คน จากทั้งหมด 10 คน แต่ทุกวันนี้ กลายเป็นอัตราส่วน 2.3 คน ต่อ 1 คน หมายถึงกองทัพ มีตัวเลือกน้อยลง เลือกทหารเกณฑ์ 1 คนได้จากจำนวนทั้งหมด 2.3 คนเท่านั้น หากมีการเพิ่มโควตานักศึกษาวิชาทหาร (นศท.) จำนวนมากขึ้นไปอีก ย่อมส่งผลทำให้คนที่เข้าสู่การเกณฑ์ทหารย่อมลดลงไปเรื่อย ๆ ในขณะนี้มีภารกิจจำกัดนักศึกษาวิชาทหาร (นศท.) อยู่ปีละไม่เกิน 100,000 คน จากเดิม จำนวนนักศึกษาวิชาทหาร (นศท.) ที่ศึกษาอยู่ระหว่างชั้นมัธยมปีที่ 1-5 จำนวน 300,000 คนทั่วประเทศ ประกอบกับรัฐบาลไทยได้รับรองอนุสัญญาเจนีวา ว่าด้วย Convention on the Rights of the Child ซึ่งได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2535 ในกรณีที่สัญญาระบุชัดเจนห้ามไม่ให้เด็กอายุต่ำกว่า 18 ปีบริบูรณ์

ฝึกอวรุช ส่งผลทำให้นักศึกษาวิชาทหารไม่สามารถฝึกอวรุชอย่างเข้มข้นเทียบเท่ากับการฝึกทหารเกณฑ์ได้อีกต่อไป การเรียนนักศึกษาวิชาทหาร (นศท.) จึงไม่สามารถทดแทนหลักสูตรทหารได้อีกต่อไปแล้ว จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบดังกล่าวเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและในอนาคตเพื่อความมั่นคงของประเทศชาติ

ด้วยเหตุดังกล่าวทางคณะรัฐมนตรีได้ประชุมปรึกษาลงมติให้เสนอร่างพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. ต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ จึงได้มีการปรับปรุงรายละเอียดของวิธีการปฏิบัติงานภายใต้กฎหมายดังกล่าวให้สอดคล้องไปในทิศทางที่รัฐบาลได้กำหนดไว้โดยได้รับคำแนะนำจากกระทรวงกลาโหม เมื่อวันที่ 12 พฤศจิกายน พ.ศ. 2558 สภานิติบัญญัติแห่งชาติ (สนช.) ได้มีมติเห็นชอบในวาระ 3 ด้วยคะแนน 192 เสียงงดออกเสียง 4 เสียง ขณะนี้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเรียบร้อยแล้ว

2. ความจำเป็นของกำลังพลสำรอง

เนื่องจากภารกิจด้านการป้องกันประเทศ การรักษาความมั่นคง การพิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ และการพัฒนาประเทศ เป็นภารกิจหลักของกระทรวงกลาโหม ในการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว กระทรวงกลาโหม จำเป็นต้องจัดให้มีกำลังพลที่พร้อมปฏิบัติหน้าที่ แต่ด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณจึงไม่สามารถดำรงสถานภาพกำลังรบไว้ในคราวเดียวกันเป็นจำนวนมาก จำเป็นต้องใช้การหมุนเวียนกำลัง ซึ่งการจัดระบบกำลังสำรองที่เข้มแข็งจะเป็นส่วนเสริมให้การปฏิบัติหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้น จึงกำหนดให้มีระบบกำลังพลสำรองโดยกำหนดประเภทบุคคลที่จะเป็นกำลังพลสำรองขึ้น ตั้งแต่ พ.ศ. 2497 เป็นต้นมา การดำเนินการทั้งหลายเกี่ยวกับกิจการกำลังพลสำรอง รวมถึงการกำหนดหน้าที่และสิทธิของกำลังพลสำรอง ในการเข้ารับราชการทหาร ยังไม่ได้เป็นกฎหมายเฉพาะ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความชัดเจน จำเป็นต้องตรากฎหมายที่เกี่ยวกับเรื่องกำลังพลสำรองโดยตรง เพื่อเป็นการพัฒนาระบบกำลังพลสำรองอันจะทำให้มีการจัดเตรียมและการใช้กำลังพลสำรองมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ปัจจุบันนี้ มีกองทหารประจำการของกองทัพไทยประมาณ 350,000 นาย ไม่เพียงพอต่อภารกิจของกองทัพ ซึ่งหากกองทัพต้องการกำลังทหารมากกว่านี้จะต้องใช้งบประมาณเพิ่มขึ้น ด้วยเหตุนี้การใช้กำลังพลสำรองจึงเป็นทางออก โดยมาตรา 15 แห่งพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558

จะเห็นได้ว่าประเทศไทยมีทหารกองหนุนอยู่ประมาณ 12 ล้านคน โดยพลเอกอุดมเดช สีสตะบุตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ชี้แจงต่อที่ประชุมสภานิติบัญญัติแห่งชาติ เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ. 2558 ได้กล่าวว่าจะมีการเรียกกำลังพลสำรองจำนวนร้อยละ 2.5 จากกำลังพลสำรองทั้งหมดเข้ารับการฝึกทหาร ย่อมแสดงให้เห็นว่าจำนวนอัตราส่วนกำลังพลสำรองและทหารกองหนุนนั้นมีความแตกต่างกันมาก ด้วยเหตุนี้ มีความจำเป็นที่ประเทศไทยต้องเตรียมความพร้อมด้วยอัตราจำนวนของกำลังพลสำรองในปัจจุบันและในอนาคต

3. ความหมายของกำลังพลสำรอง

กำลังพลสำรอง หมายถึง บุคคลซึ่งเป็นกำลังพลสำรองประเภทหนึ่ง ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551

กำลังพลสำรอง แบ่งออกได้เป็น ส่วนต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. นายทหารสัญญาบัตรกองหนุน เป็นผู้สำเร็จการฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ 5
2. นายทหารสัญญาบัตรนอกราชการ เป็นผู้ซึ่งไม่มีหน้าที่เข้ารับราชการในยามปกติ แต่ต้องปฏิบัติตามที่กล่าวไว้ใน มาตรา 4 ข้อ 3 ข้อ 8 วรรคหนึ่ง ข้อ 9 และข้อ 10 แห่งข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตรที่ 11/16536 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482 เป็นนายทหารซึ่งไม่มีตำแหน่งราชการในกระทรวงกลาโหม และกระทรวงกลาโหมสั่งให้เป็นนายทหารประเภทนี้
3. นายทหารสัญญาบัตรนอกกอง ไม่มีหน้าที่ต้องรับราชการทหารอย่างใด ๆ ในส่วนสังกัดนั้นให้คงสังกัดกองทัพ ซึ่งเป็นต้นสังกัด นอกนั้นให้สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม เว้นแต่กระทรวงกลาโหมจะคำสั่งเป็นอย่างอื่น
4. นายทหารประทวนกองหนุน และพลทหารกองหนุน ประเภทที่ 1 เป็นผู้สำเร็จการฝึกวิชาทหารชั้นปีที่ 3 ที่มีอายุไม่เกิน 40 ปี
5. ทหารกองหนุนประเภทที่ 2 หรือที่เรียกว่าทหารกองเกินตามกฎหมายว่าด้วยการรับราชการทหาร คือ ผู้ที่เข้ารับการเกณฑ์ทหารแต่จับได้ใบดำ รวมทั้งทหารกองหนุนประเภท 1 ที่มีอายุตั้งแต่ 40 ถึง 60 ปี
6. ทหารกองเกิน เป็นผู้ซึ่งมีอายุตั้งแต่สิบแปดปีบริบูรณ์และยังไม่เกินสามสิบปีบริบูรณ์ซึ่งได้ลงบัญชีทหารกองเกินตามมาตรา 16 หรือผู้ซึ่งได้ลงบัญชีทหารกองเกินตามมาตรา 18 แล้ว ตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497

4. สาระสำคัญของพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง

1. กฎหมายฉบับนี้ได้รวบรวมเอากฎหมายที่มีอยู่เดิมหลายส่วน ที่ออกตามพระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497 โดยสภานิติบัญญัติแห่งชาติได้ผ่านความเห็นชอบเป็นกฎหมายไปแล้ว ระหว่างนี้อีกสองร้อยสี่สิบวัน อยู่ในช่วงจัดทำเป็นกฎหมายลำดับรองให้เสร็จก่อน จึงประกาศเป็นพระราชกฤษฎีกามีผลบังคับใช้
2. กำลังพลสำรองมีหน้าที่เข้ารับราชการทหารในการเรียกกำลังพลสำรองเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชาทหาร เพื่อปฏิบัติราชการ หรือเพื่อทดลองความพร้อม และในการระดมพล ตามความในมาตรา 21 แห่งพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558
3. กำลังพลสำรองได้รับยกเว้นการเรียกพลเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชาทหาร หรือเพื่อทดลองความพร้อม และในการระดมพล ตามมาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558
4. กำลังพลสำรองหากมีการเปลี่ยนชื่อตัวหรือนามสกุล หรือการแก้ไขเลขประจำตัวประชาชน ให้แจ้งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไปยังหน่วยทหารที่ตนมีรายชื่อบรรจุอยู่ ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ที่มีการเปลี่ยนชื่อตัวหรือชื่อสกุล หรือแก้ไขเลขประจำตัวประชาชน ตามความในมาตรา 34 แห่งพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558
5. การเรียกกำลังพลสำรองและการระดมพล ต้องอยู่ภายใต้ขอบเขตและวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ โดยให้นำหลักการเรียกกำลังพลสำรองเพื่อตรวจสอบ เพื่อฝึกวิชาทหาร เพื่อทดลองความพร้อม และการ

ระดมพลตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการเตรียมพล พ.ศ. 2515 และสอดคล้องกับอนุสัญญาขององค์การแรงงานระหว่างประเทศ ฉบับที่ 105 ว่าด้วยการยกเลิกแรงงานบังคับและสิทธิเสรีภาพของประชาชนในการเกณฑ์แรงงาน (Abolition of Forced Labour Convention, 1957, No. 105) โดยประเทศไทยได้ให้สัตยาบัน เมื่อวันที่ 2 ธันวาคม พ.ศ. 2512

6. กำลังพลสำรองผู้ใดหลีกเลี่ยงหรือขัดขืนไม่มาหรือไม่เข้ารับราชการทหารในการเรียกกำลังพลสำรองเพื่อฝึกวิชาทหาร หรือปฏิบัติราชการ หรือเพื่อทดลองความพร้อมพร้อมหรือในการระดมพล ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสี่ปี ตามความในมาตรา 37 แห่งพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558

7. นายจ้างซึ่งไม่จ่ายค่าจ้างให้แก่ลูกจ้างซึ่งเป็นกำลังพลสำรองในวันลาเพื่อรับราชการทหารตามพระราชบัญญัตินี้ ต้องระวางโทษปรับไม่เกินสองหมื่นบาท ตามความในมาตรา 40 แห่งพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558

5. ข้อสังเกตของคณะกรรมการวิสามัญ

1. เพื่อให้ให้นายจ้างได้ทราบล่วงหน้าว่าลูกจ้างของตนได้เข้าเป็นกำลังพลสำรองซึ่งอาจถูกเรียกเข้ารับราชการทหารได้ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนการจัดการทรัพยากรบุคคลในสถานประกอบการ กระทรวงกลาโหมควรมีการแจ้งให้นายจ้างได้ทราบถึงการเข้าเป็นกำลังพลสำรองของลูกจ้างในสถานประกอบการ รวมทั้งแผนการเรียกเข้ารับราชการทหารประจำปีด้วย

2. การแจ้งคำสั่งเรียกกำลังพลสำรองเพื่อเข้ารับราชการทหาร กระทรวงกลาโหมควรดำเนินการออกข้อบังคับเพื่อวางกรอบแนวทางการเรียกกำลังพลสำรองเพื่อเข้ารับราชการทหารโดยในกรณีทั่วไปซึ่งเป็นไปตามแผนการเรียกเข้ารับราชการทหาร ควรส่งหนังสือแจ้งหรือคำสั่งเรียกตามร่างมาตรา 31 วรรคสอง เป็นการล่วงหน้าตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อให้กำลังพลสำรองได้มีเวลาในการเตรียมความพร้อมก่อนการเข้ารับราชการทหาร

3. ในขณะที่กำลังพลสำรองถูกเรียกเข้ารับราชการทหาร กรณีที่กำลังพลสำรองดังกล่าวเป็นลูกจ้างจะมีสิทธิได้รับค่าจ้างในขณะที่เข้ารับราชการทหารตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองแรงงานแต่หากกำลังพลสำรองเป็นผู้ประกอบกิจการหรืออาชีพอิสระซึ่งจะไม่มีสิทธิได้รับค่าตอบแทนดังกล่าวรวมทั้งอาจสูญเสียรายได้จากการเข้ารับราชการทหารในช่วงเวลานั้น ดังนั้น เพื่อการกำหนดสิทธิประโยชน์ให้แก่กำลังพลสำรองซึ่งเป็นผู้ประกอบกิจการหรืออาชีพอิสระด้วย

4. เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการนำโทษทางวินัยมาใช้บังคับแก่การกระทำความผิดตามร่างมาตรา 38 ที่คณะกรรมการวิสามัญได้เพิ่มความในตอนที่ ๓ ของร่างมาตราดังกล่าวและเพื่อให้มีเกณฑ์ในการพิจารณาว่าการกระทำในลักษณะใดที่จะถือเป็นการกระทำความผิดเล็กน้อยที่จะนำมาตรา 8 แห่งประมวลกฎหมายอาญาทหารมาใช้ในการลงโทษทางวินัย กระทรวงกลาโหมสมควรดำเนินการออกข้อบังคับเพื่อวางหลักเกณฑ์และกำหนดแนวทางในเรื่องดังกล่าวทำนองเดียวกับข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยการลงโทษทหารขาดหน้าราชการ พ.ศ. 2528

บทสรุปของผู้ศึกษา

กระทรวงกลาโหมได้มีการดำเนินการพัฒนาระบบกำลังพลสำรองทุกเหล่าทัพให้มีความทันสมัยและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดโดยแบ่งเป็นสองส่วน ดังนี้

1. ด้านการเตรียมกำลัง มีหน้าที่จัดเตรียมหรือเสริมสร้างกำลัง และช่วยเหลือสนับสนุนการจัดเตรียมกำลังทางบก ของส่วนราชการอื่น ๆ ไว้ให้พร้อม ตั้งแต่ยามปกติ ด้วยการพัฒนาเสริมสร้างกำลังตามแผนโครงสร้างกำลังกองทัพ และแนวทางในการจัดเตรียมกำลังของกองทัพบก ตามห้วงระยะเวลา โดยพัฒนาทั้งทางด้านโครงสร้างกำลัง ความพร้อมรบในด้านกำลังพล ยุทโธปกรณ์ การฝึกนักศึกษาวิชาทหารและแผนการปฏิบัติความสามารถที่จะทำการรบได้อย่างต่อเนื่อง และความทันสมัย โดยมีบทบาทในการจัดเตรียมหรือใช้กำลังหลัก กำลังประจำถิ่น กำลังกึ่งทหาร และกำลังประชาชนที่มีอยู่ หรือกำลังพลสำรองที่จะขยายกำลังในยามสงคราม

2. ด้านการป้องกันราชอาณาจักร โดยทำหน้าที่เรียกระดมสรรพกำลังป้องกันภัยคุกคามภายในและภายนอกประเทศตามความจำเป็นของสถานการณ์ ด้วยภารกิจหลัก 4 ประการ คือ

1. การป้องกันประเทศจากภัยคุกคามภายนอก
2. การรักษาความมั่นคงภายใน
3. การรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ
4. การพัฒนาประเทศตามที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ

ข้อเสนอแนะ

1. ทำให้มีความชัดเจนในเรื่องนิยามของกำลังพลสำรอง เดิมในพระราชบัญญัติส่งเสริมการฝึกวิชาทหาร พ.ศ. 2503 นั้น ได้รวมตำรวจตระเวนชายแดนให้ถือว่าเป็นกำลังพลสำรองด้วย แต่ในพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ตัดตำรวจตระเวนชายแดนออกไป เนื่องจากอยู่คนละกฎหมายกันและเพื่อให้เกิดความทันสมัยมีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

2. กรณีคนที่เรียนจบนักศึกษาวิชาทหาร (นศท.) จัดอยู่ในระบบกำลังพลสำรองก็ตาม ก่อนที่จะมีการเรียกกำลังพลคนเหล่านี้ จะต้องมีการมีเจ้าหน้าที่สอบถามไปยังผู้นั้นก่อนเมื่อเห็นว่าเหมาะสมแล้ว จึงจะส่งไปยังบัญชีบรรจุกำลังพลสำรอง ก่อนการเรียกกำลังพลบุคคลนั้น

3. กฎหมายฉบับนี้มีไว้เพื่อบริหารจัดการหมุนเวียนคนในชาติให้มีส่วนร่วมเตรียมความพร้อมในการป้องกันประเทศและการช่วยเหลือประชาชนในภาวะวิกฤติของชาติเพื่อเป็นหลักประกันความมั่นคงแห่งรัฐ อีกทั้งไม่เป็นภาระด้านงบประมาณในยามปกติ ที่กองทัพไม่สามารถดำรงสภาพกำลังรบไว้ในคราวเดียวกันเป็นจำนวนมากในภาวะปกติ ซึ่งอัตราส่วนของจำนวนทหารกองหนุนทั่วประเทศมีอยู่ประมาณ 12 ล้านคน กรณีจะมีการเรียกกำลังพลประมาณร้อยละ 15 เท่านั้น จึงไม่ควรวิตกเกินไปว่าผู้ที่มีคุณสมบัติอยู่ในข่ายอาจถูกเรียกก็ยังคงปฏิบัติหน้าที่การทำงาน หรือทำมาหากินเลี้ยงชีพ เลี้ยงครอบครัวได้ตามปกติ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กระทรวงกลาโหม. **ข้อบังคับทหารว่าด้วยการแบ่งประเภทนายทหารสัญญาบัตร. ที่ 11/16536 ลงวันที่ 14 พฤศจิกายน พ.ศ. 2482.** น. 281-290.

กรมการสรรพกำลังกลาโหม. **การพัฒนาระบบกำลังพลสำรองตามกรอบแผนแม่บทการพัฒนาบบกำลังพลสำรองของ กท. พ.ศ. 2555-2559.** สืบค้น 2 มีนาคม 2559 จาก <http://dmd.mod.go.th/PDF/ksr-g4shere.aspx>

ฉลอง โฉมงาม. (กันยายน 2542). **บทบาทของนักศึกษาวิชาทหารระดับผู้นำต่อการพัฒนากำลังพลสำรอง.** เอกสารวิจัยส่วนบุคคล นศ. วทบ. ชุดที่ 44, น. 14-23.

ในประเทศ. (31 กรกฎาคม 2558). **แจ้งกฎหมายกำลังสำรองเป็นสากล. ไทยโพสต์,** น. 3.

“พระราชกฤษฎีกา แบ่งส่วนราชการและกำหนดหน้าที่ของส่วนราชการ กองทัพบก กองทัพอากาศ กระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2552” (30 มีนาคม 2552). **ราชกิจจานุเบกษา,** เล่ม 126 ตอนที่ 19 ก, น. 16-25.

“พระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ. 2558” (30 ธันวาคม 2558). **ราชกิจจานุเบกษา,** เล่ม 132 ตอนที่ 127 ก, น. 5-14.

“พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 (1 กุมภาพันธ์ 2551). **ราชกิจจานุเบกษา,** เล่ม 125 ตอนที่ 26 ก, น. 35-50.

“พระราชบัญญัติรับราชการทหาร พ.ศ. 2497” (16 กุมภาพันธ์ 2497). **ราชกิจจานุเบกษา,** เล่ม 71 ตอนที่ 13, น. 195-214.

โรงเรียนการกำลังพลสำรอง ศูนย์การกำลังพลสำรอง. (23 ธันวาคม 2558). **ตำราวิชาการกำลังพลสำรอง.** สืบค้น 2 มีนาคม 2559 จาก <http://www.rta.mi.th/16120u/webpage/Document%20education%20textbook.html>

สภูปหน้า 1. (17 ธันวาคม 2558). **กฎหมายใหม่เรียกระดมพล. ไทยรัฐ,** น. 1-5.

สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (17 กรกฎาคม 2558). **รายงานของคณะกรรมการวิสามัญพิจารณาร่างพระราชบัญญัติกำลังพลสำรอง พ.ศ.** (น. 1-11). กรุงเทพฯ : กองการพิมพ์.

เอเอสทีวีผู้จัดการไลฟ์. (6 กุมภาพันธ์ 2556). **ฝันร้ายชายไทย เมื่อ รด. ต้องเกณฑ์ทหาร. เมเนเจอร์ออนไลน์,** น. 1-11.

ไอลอร์. (13 พฤศจิกายน 2558). **รด. ไม่ช่วยอะไร เมื่อเจอกฎหมายกำลังพลสำรอง.** สืบค้น 2 มีนาคม 2559 จาก <http://www.ilaw.or.th/node/3935>

ภาษาต่างประเทศ

International Labour Organization. (Dec 25, 2015). **Abolition of Forced Labour Convention, 1957 (No.105)**. Retrieved March 7, 2016 from http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C105

United Nations. (July 19, 2011). **Convention on the Rights of the Child**. Retrieved March 7, 2016 from <http://docstore.ohchr.org/SelfServices/FilesHandler.ashx?enc=6QkG1d%2FPPRiCAqhKb7yhsq3bGBgj7nnUgqOo%2FynBtO8bMB%2Bk1b2oK5lvZNQjTt0xuJIF60m3kh1cO8g3zz6gkcqmRaxslojdPLIQS%2Fm6QY%2FX5kYtMA%2F2fk26pD0XERnG>